

Mandat för förändring

Sverige har fått en ny regering med det uttryckliga målet att ge landet en ny politisk utveckling. Sverige skall bryta upp från en kollektivistisk samhällssyn och därmed från den politiska ingenjörskonst och mekanik som karakteriserar den politik som präglad svensk samhällsutveckling under decennierna. Mest tydligt har denna samhällssyn avsatt konsekvenser i den faktiska samhällsutvecklingen från 1970-talets början.

Men kanske än mer betydelsefull har denna samhällssyn varit genom sina effekter på den svenska samhällsdebatten och den syn på statens roll som den gett sedan 1930-talet. Den kom att påverka och dominera den politiska agendan likaväl som tänkesätt inom arkitektur, barnomsorg, pedagogik och den sociala sektorn. Staten kom inte bara att bli ett med samhället, staten kom också att bli trygghetens givare och garant på en gång. Så kom en stor del av den svenska samhällsdebatten inom en lång rad olika sektorer och discipliner att ha ett politiskt förhållningssätt där statens ansvar stod som utgångspunkt.

Till och med demokratin i sig blev statsunderstödd. Inom kulturen skapades den djupt ingrodda föreställningen att Sveriges ställning som kultursamhälle beror på om kulturministern är välvilligt inställd till den kultur som de aktiva kulturdebattörerna företräder och om han eller hon lyckas utverka mer eller mindre skattepengar till politikens kultursektor. Frågor om den mediala och skaparmässiga friheten, individens oberoende, mångfalden och det västerländska kulturarvets konsekvenser för samhällsideal och människosyn kom att underordnas kraven på statens ingrepp.

I Sverige mer än i andra fria länder kom kulturskaparna att ställa sig i den dominerande samhällsideéns tjänst. Inte bara finansiellt utan också mentalt. Få är de kulturskapare som gått i täten för de idéer som svept fram över världen och som nu ligger till grund för 1990-talets förändring av det svenska samhället. I stället har man i sin syn på marknadsekonomi och privatiseringar talat och skrivit som ekon från gamla tiders socialistiska makthavare. Där andra sett frihet och mångfald har de talat om egoism, krämarmentalitet och ett samhälle där plånbok och kommersialism styr. Högsattesamhället och de offentliga monopolerna är ett resultat av en politik som fördes från mitten av 1960-talet men de tänkesätt som de bottenar i härstammar från en långvarig socialdemokratisk hegemoni i svensk samhällsdebatt.

Väljarna gav ett mandat för förändring som innebär ett uppbrott inte bara från den politik som misslyckats utan också från den grundläggande föreställningen att staten har rätt och skyldighet att ta ett förstahandsansvar för allt vad som sker i samhället. Därvidlag skiljer sig situationen 1991 radikalt från 1976. Då härskade ännu den kollektivistiska föreställningen vilket gjorde många av de då nödvändiga förändringarna politiskt omöjliga.

Då kom de borgerliga till makten för att hejda fortsatt utveckling mot en förstärkt statsmakt. Nu har de borgerliga kommit till makten för att ge medborgarna makt tillbaka. Det innebär att man nu måste ta en strid mot de värderingar som man då i praktiken kom att underordna sig.

Det är nödvändigt för att förändringar skall kunna genomföras i praktiken. Nu

All värdet är i förändring

måste de nämligen stå starka inte bara mot det socialistiska alternativet utan också mot det faktum att människors fria val också innebär olika val. Det faktum att vi uppskattar friheten att få välja, och anser den självklar, innebär inte att vi behöver uppskatta våra medmänniskors val. För en regering som vill förändra landet genom ökad frihet är det nödvändigt att basera förändringarna på värderingar som tar sin utgångspunkt i den enskildes rätt att välja och en samhällssyn som sätter rikedom i mångfalden före tron på det optimala och det rätta, vare sig det gäller barnomsorg, skola, sjukvård eller andra samhällsområden. Ett samhälle som blivit vant vid likformighet måste nu lära sig uppskatta variansen.

I grunden handlar det om att begränsa vad som i medborgarnas perspektiv är

legitim statlig maktutövning och vad som är medborgarnas legitima rätt att bestämma. Lyckas man med det, kommer förnyelsen inte bara att bli verklighet. Svensk socialdemokrati kommer i så fall inte att ifrågasätta förändringarna. På samma sätt som Labour i Storbritannien har kommit att acceptera Margret Thatchers fackföreningslagstiftning kommer svensk socialdemokrati att tvingas acceptera olika skolor, mångfald inom barnomsorgen och patienters rätt att välja mellan olika sjukvårdsalternativ. Då kommer det också att finnas en jordmån för fortsatta förändringar av den svenska välfärden, förändringar som inte kommer att vara genomförda eller ens påbörjade under denna mandatperiod. Därför måste regeringen skapa ett mandat för förändring, inte bara utnyttja det nuvarande.